

Věc C-108/24 [Biamek]ⁱ**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora Evropské unie****Datum doručení:**

8. února 2024

Předkládající soud:

Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

31. ledna 2024

Odvolatelka (a žalovaná v prvním stupni):

Bank Millennium S. A.

Odpůrkyně (a žalobkyně v prvním stupni):

AC

Předmět původního řízení

Žaloba na zaplacení z titulu bezdůvodného plnění na základě smlouvy obsahující zneužívající ujednání o směnných kurzech použitých pro výpočet splátek úvěru a zůstatku úvěru.

Předmět a právní základ předběžné otázky

Výklad čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a výklad zásad efektivity, právní jistoty a proporcionality; právní základ: článek 267 SFEU.

ⁱ Název projednávané věci je fiktivní. Neodpovídá skutečnému jménu žádného z účastníků řízení.

Předběžné otázky

Pokud není možné, aby smlouva zůstala závazná bez zneužívajících ujednání, je v souladu s čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a se zásadami efektivity, právní jistoty a proporcionality takový výklad vnitrostátního práva, podle nějž:

1. promlčecí lhůta pro nárok prodávajícího nebo poskytovatele na vrácení vůči spotřebiteli nezačne běžet, dokud spotřebitel plní smlouvu a neuplatní vůči němu nároky nebo námitky vycházející ze zneužívající povahy smluvních ujednání;
2. zohlednění promlčení nároku prodávajícího nebo poskytovatele na vrácení vůči spotřebiteli brání hlediska spravedlnosti související s tím, že příčinou neuplatnění tohoto nároku bylo plnění smlouvy spotřebitelem a to, že spotřebitel vůči prodávajícímu nebo poskytovateli neuplatnil nároky nebo námitky vycházející ze zneužívající povahy smluvních ujednání, přičemž důsledky odstranění zneužívajících ujednání ze smlouvy a podmínky, za nichž mohou strany uplatnit nároky na vrácení, nebyly v judikatuře jasně a soudržně vymezeny?

Uvedené předpisy práva Společenství

Smlouva o fungování Evropské unie: čl. 169 odst. 1

Listina základních práv Evropské unie: článek 38

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288): body 4, 21 a 24 odůvodnění; čl. 3 odst. 1 a 2; čl. 4 odst. 2; čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES (Úř. věst. 2011, L 304, s. 64): bod 17 odůvodnění a čl. 2 bod 1.

Uvedené vnitrostátní předpisy

1. Ústava Polské republiky (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) ze dne 2. dubna 1997: článek 76.
2. Zákon ze dne 23. dubna 1964, občanský zákoník (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny) (konsolidované znění: Dz.U. z roku 2023, č. 1610, dále jen „OZ“):

Nikdo nesmí využívat svého práva způsobem, který by byl v rozporu se společensko-hospodářským účelem tohoto práva nebo se zásadami společenského

soužití. Takové jednání nebo opomenutí oprávněného se nepovažuje za výkon práva a nepoživá ochrany (článek 5 OZ).

Za spotřebitele se považuje fyzická osoba, která s prodávajícím nebo poskytovatelem uskutečňuje právní jednání, které přímo nesouvisí s její podnikatelskou nebo profesní činností (článek 22¹ OZ).

Právní jednání, které odporuje zákonu nebo směřuje k jeho obcházení, je neplatné, nestanoví-li zvláštní ustanovení jiný výsledek, zejména že neplatná ujednání právního jednání se nahrazují příslušnými ustanoveními zákona (čl. 58 § 1 OZ).

Až na zákonem stanovené výjimky se majetkové nároky promlčují (čl. 117 § 1 OZ).

Po uplynutí promlčecí lhůty se osoba, vůči níž je nárok uplatněn, může vyhnout uspokojení nároku, ledaže se vzdá uplatnění námitky promlčení. Vzdání se námitky promlčení před uplynutím lhůty je však neplatné (čl. 117 § 2 OZ).

Po uplynutí promlčecí lhůty se nelze domáhat uspokojení nároku vůči spotřebiteli (čl. 117 § 2¹ OZ, doplněný od 9. července 2018).

Ve výjimečných případech může soud po zvážení zájmů stran nepřihlídnout k uplynutí promlčecí lhůty u nároku vůči spotřebiteli, vyžaduje-li to spravedlnost (článek 117¹ § 1 OZ, doplněný od 9. července 2018).

Při výkonu pravomoci uvedené v § 1 by měl soud zohlednit zejména: 1) délku promlčecí lhůty; 2) délku doby od uplynutí promlčecí lhůty do okamžiku uplatnění nároku; 3) povahu okolností, které způsobily, že oprávněná osoba nárok neuplatnila, včetně vlivu chování povinné osoby na prodlení oprávněného s uplatněním nároku (čl. 117¹ § 2 OZ, doplněný od 9. července 2018);

Nestanoví-li zvláštní ustanovení jinak, činí promlčecí lhůta deset let a v případě nároků na pravidelná plnění a nároků souvisejících s výkonem podnikatelské činnosti tři roky (článek 118 OZ ve znění účinném do 8. července 2018).

Nestanoví-li zvláštní ustanovení jinak, činí promlčecí lhůta šest let a v případě nároků na pravidelná plnění a nároků souvisejících s výkonem podnikatelské činnosti tři roky. Konec promlčecí lhůty však připadá na poslední den kalendářního roku, ledaže je promlčecí lhůta kratší než dva roky (článek 118 OZ ve znění účinném od 9. července 2018).

Promlčecí lhůta začíná běžet ode dne, kdy se nárok stal vymahatelným. Závisí-li vymahatelnost nároku na určitém jednání oprávněné osoby, začíná lhůta běžet ode dne, kdy by se nárok stal vymahatelný, kdyby oprávněná osoba jednala co nejdříve (čl. 120 § 1 OZ).

Promlčecí lhůta se přerušuje: 1) jakýmkoli úkonem u soudu či jiného orgánu určeného k projednávání věcí nebo vymáhání nároků daného druhu nebo

u rozhodčího soudu, učiněným přímo za účelem uplatnění či určení nebo uspokojení či zajištění nároku; 2) uznáním nároku osobou, vůči níž je nárok uplatňován (čl. 123 § 1 OZ).

Smluvní strany mohou určit obsah právního vztahu podle vlastního uvážení, pokud jeho obsah nebo účel není v rozporu se základními charakteristikami (povahou) tohoto vztahu, zákonem nebo zásadami společenského soužití (článek 353¹ OZ).

Dlužník je povinen vynaložit péči, která je obecně vyžadována ve vztazích daného typu (náležitá péče) (čl. 355 § 1 OZ).

Náležitá péče dlužníka v souvislosti s jeho podnikatelskou činností se určuje s ohledem na odbornou povahu této činnosti (čl. 355 § 2 OZ).

Ujednání smlouvy uzavřené se spotřebitelem, která nebyla individuálně sjednána, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud upravují jeho práva a povinnosti v rozporu s dobrými mravy a hrubě poškozují jeho zájmy (zakázaná smluvní ujednání). To neplatí pro ujednání, která vymezují hlavní plnění stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně (čl. 385¹ § 1 OZ).

Pokud smluvní ujednání podle § 1 spotřebitele nezavazuje, jsou strany vázány smlouvou ve zbývajícím rozsahu (čl. 385¹ § 2 OZ).

Smluvní ujednání nejsou individuálně sjednána, pokud na jejich obsah neměl spotřebitel skutečný vliv. Jedná se zejména o smluvní ujednání převzatá ze vzorové smlouvy navržené spotřebiteli protistranou (čl. 385¹ § 3 OZ).

Důkazní břemeno, že ujednání bylo individuálně sjednáno, nese osoba, která se ho dovolává (čl. 385¹ § 4 OZ).

Soulad smluvního ujednání s dobrými mravy se posuzuje k okamžiku uzavření smlouvy s ohledem na její obsah, okolnosti jejího uzavření a s přihlédnutím ke smlouvám, které souvisejí se smlouvou obsahující ujednání, jenž je předmětem posouzení (článek 385² OZ).

Každý, kdo bez právního důvodu získal majetkový prospěch na úkor jiné osoby, je povinen vydat tento prospěch *in natura*, a není-li to možné, poskytnout náhradu odpovídající hodnotě tohoto prospěchu (článek 405 OZ).

Ustanovení předchozích článků se použijí zejména na bezdůvodné plnění (čl. 410 § 1 a 2 OZ).

K bezdůvodnému plnění dochází tehdy, jestliže osoba, která plnění poskytla, vůbec nebyla povinna jej poskytnout nebo nebyla povinna jej poskytnout osobě, které poskytnuto bylo, nebo jestliže odpadl důvod plnění nebo nebylo dosaženo cíle plnění nebo jestliže bylo právní jednání vyžadující poskytnutí plnění neplatné a po poskytnutí plnění se nestalo platným (čl. 410 § 2 OZ).

Není-li lhůta pro poskytnutí plnění stanovena nebo nevyplývá-li z povahy závazku, musí být plnění poskytnuto ihned po výzvě dlužníka k plnění (článek 455 OZ).

Je-li dlužník v prodlení s poskytnutím peněžitého plnění, může věřitel požadovat úroky za dobu prodlení, i když mu nevznikla žádná škoda a i když je prodlení důsledkem okolností, za které dlužník neodpovídá (čl. 481 § 1 OZ).

Mají-li si strany v důsledku odstoupení od smlouvy vrátit vzájemné plnění, má každá z nich zadržovací právo, dokud druhá strana nenabídne vrácení přijatého plnění nebo nezajistí nárok na jeho vrácení (článek 496 OZ).

Ustanovení předchozího článku se použije obdobně v případě ukončení nebo neplatnosti vzájemné dohody (článek 497 OZ).

3. Zákon ze dne 13. dubna 2018, kterým se mění zákon – občanský zákoník a některé další zákony (ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw) (Dz.U. z roku 2018, č. 1104):

Ustanovení občanského zákoníku ve znění tohoto zákona se ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona použijí na nároky, které vznikly před nabytím účinnosti tohoto zákona a k tomuto dni ještě nejsou promlčeny (čl. 5 odst. 1).

Ustanovení občanského zákoníku v dosavadním znění se použijí na nároky spotřebitelů, které vznikly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a k tomuto dni ještě nejsou promlčeny, jejichž promlčecí lhůty jsou uvedeny v článku 118 a čl. 125 § 1 OZ (čl. 5 odst. 3).

Promlčené nároky vůči spotřebiteli, u nichž nebyla ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona vznesena námitka promlčení, podléhají od tohoto data účinkům promlčení stanoveným občanským zákoníkem ve znění tohoto zákona (čl. 5 odst. 4).

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

- 1 Podle smlouvy o hypotečním úvěru ve výši 140 000 polských zlotých (PLN) uzavřené žalobkyní s Bank Millennium S. A. dne 7. ledna 2008 bylo sjednáno, že úvěr je indexován na švýcarský frank (CHF), po přepočtu vyplacené částky dle nákupního kurzu CHF podle kurzovního lístku banky platného v den uvolnění úvěru (§ 2 odst. 2). Úvěrovaná se zavázala částku úvěru v CHF stanovenou v PLN ve 456 stejných měsíčních splátkách, za použití prodejního kurzu CHF platného v den úhrady splátky úvěru podle kurzovního lístku Bank Millennium (§ 7). V období od 15. února 2008 do 15. února 2021 uhradila AC bance částku 96 217,49 PLN na splátkách jistiny a úroků.
- 2 V žalobě ze dne 22. června 2021 AC mimo jiné požadovala, aby bylo bance uloženo zaplatit jí částku 96 217,49 PLN spolu se zákonným úrokem z prodlení jako náhradu plnění, které vzhledem k neplatnosti smlouvy poskytla bance

bezdůvodně, a aby bylo určeno, že smlouva o hypotečním úvěru z roku 2008 je neplatná. Nepravomocným rozsudkem ze dne 12. května 2022 bylo těmto návrhovým žádáním vyhověno z důvodu rozporu smlouvy s povahou vztahu, jakož i z důvodu protiprávní povahy smluvních ujednání o určení směnných kurzů používaných pro výpočet splátek úvěru a zůstatku úvěru a z důvodu nedostatečného informování spotřebitelky o riziku.

- 3 V řízení ve druhém stupni bylo žalobkyni doručeno rovněž prohlášení banky, že využila svého práva zdržet plnění, které případně dluží žalobkyni, dokud jí žalobkyně nenabídne vrácení protiplnění, tj. částky úvěru, kterou jí banka poskytla na základě úvěrové smlouvy.

Hlavní argumenty účastnic původního řízení

- 4 Jako důvod neplatnosti smlouvy a z toho vyplývajícího nároku na vrácení žalobkyně uvedla, že do úvěrové smlouvy byla zahrnuta zneužívající smluvní ujednání opravňující banku stanovit směnný kurz pro indexaci dle vlastního uvážení, která byla již v roce 2014 zapsána do rejstříku zakázaných klauzulí vedeného Úřadem na ochranu hospodářské soutěže a spotřebitele (Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta), což znamená, že tato ujednání jsou rovněž v rozporu s povahou vztahu a se zákonem. Kromě toho žalobkyně namítala, že měnové riziko bylo přeneseno v plném rozsahu na ni. V odvolacím řízení vznesla AC námitku promlčení nároku banky, kterého se týká námitka zdržení, přičemž uvedla, že promlčecí lhůta pro nárok banky začala běžet v okamžiku poskytnutí plnění, nejpozději však zápisem sporných smluvních ujednání jako zneužívajících do rejstříku, v důsledku čehož byl nárok, kterého se týká námitka zdržení, v okamžiku vznesení této námítky promlčen.
- 5 Žalovaná naopak namítala, že nárok není promlčen. Dovolávala se rovněž nesouladu námítky promlčení s článkem 5 OZ.

Stručné odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 6 Na základě ujednání o přepočtu obsažených v úvěrové smlouvě uzavřené mezi stranami dochází v případě čerpání a splácení ve zlotých k přepočtu měny za použití kurzu stanoveného bankou, a tato ujednání tak dávají žalované naprostou volnost při nastavení obsahu plnění stran¹. Z unijní judikatury konzistentně vyplývá, že uplatňování směnných kurzů podle kurzovního lístku banky znamená

¹ Viz rozsudky Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy, Polsko): ze dne 22. ledna 2016, I CSK 1049/14, ze dne 1. března 2017, ze dne 11. prosince 2019, V CSK 382/18, ze dne 20. června 2022, II CSKP 701/22 a ze dne 8. listopadu 2022, II CSKP 1153/22

porušení rovnosti smluvních stran v důsledku nerovného rozdělení práv a povinností mezi partnery závazkového vztahu².

- 7 V důsledku neplatnosti úvěrové smlouvy by si strany měly vrátit veškerá plnění poskytnutá na jejím základě (článek 405 OZ ve spojení s čl. 410 § 1 OZ). Mezi bankou a bývalým dlužníkem totiž vznikají dvě samostatné povinnosti vrácení: povinnost bývalého dlužníka vrátit použité finanční prostředky a povinnost banky vrátit provedené platby³. Na způsob vypořádání nároků na vrácení mezi stranami se vztahuje směrnice 93/13, neboť její čl. 6 odst. 1 brání vnitrostátní judikatuře, která omezuje restituční účinky spojené s rozhodnutím o zneužívající povaze ujednání obsaženého ve smlouvě⁴. V případě prohlášení neplatnosti smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem z důvodu zneužívající povahy některého z jejích ujednání přísluší členským státům, aby prostřednictvím svého vnitrostátního práva upravily účinky tohoto prohlášení neplatnosti s ohledem na ochranu přiznanou touto směrnicí spotřebiteli, zejména zajištěním nastolení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno⁵.
- 8 V kontextu těchto rozhodnutí je třeba posoudit námitku zadržení, kterou vnesla žalovaná, ohledně níž SDEU v rozsudku ze dne 14. prosince 2023, Getin Noble Bank (C-28/22, body 86 a 87) konstatoval, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být ve světle zásady efektivity vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátního práva, podle kterého v případě, že smlouva o hypotečním úvěru uzavřená prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem již nemůže po zrušení zneužívajících ujednání obsažených v této smlouvě zůstat závaznou, se tento prodávající nebo poskytovatel může dovolávat zadržovacího práva, které mu umožňuje podmínit vrácení plnění, která obdržel od tohoto spotřebitele, tím, že uvedený spotřebitel předloží nabídku na vrácení plnění, která sám obdržel od uvedeného prodávajícího nebo poskytovatele, nebo záruku týkající se vrácení posledně uvedených plnění, pokud uplatnění tohoto zadržovacího práva daným prodávajícím nebo poskytovatelem má za následek ztrátu nároku daného spotřebitele na úroky z prodlení od uplynutí lhůty poskytnuté dotyčným prodávajícímu nebo poskytovateli k plnění poté, co obdržel výzvu k vrácení plnění, která mu byla uhrazena na základě uvedené smlouvy. Samotné uplatnění námitky zadržení vůči spotřebiteli je tedy přípustné a zmírnit je třeba pouze její inhibiční charakter, který vylučuje vymahatelnost nároku spotřebitele na vrácení na základě dosavadního výkladu vnitrostátního práva [srov. rozsudky Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy) (dále jen „SN“): ze dne 31. ledna 2002, IV CKN 651/00,

² Viz rozsudky Soudního dvora EU: ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, bod 75), a ze dne 20. září 2017, Andriciuc a další (C-186/16, bod 45).

³ Viz usnesení Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy) ze dne 16. února 2021, III CZP 11/20.

⁴ Viz rozsudek SDEU ze dne 21. prosince 2016, Gutierrez Naranjo a další (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, bod 75).

⁵ Viz rozsudek SDEU ze dne 16. března 2023 (C-6/22, bod 33).

a ze dne 7. ledna 2005, IV CK 204/04]. I bez této charakteristiky může námitka zadržení plnit svůj zajišťovací účel a sloužit k zajištění rovnováhy při ochraně oprávněných vzájemných zájmů věřitele a dlužníka, což nelze považovat za odporující účelu a odůvodnění směrnice 93/13, neboť touto námitkou nezaniká, z právního, ani z ekonomického hlediska, nárok spotřebitele. Pokud se spotřebitel, který je řádně poučen i o tomto aspektu neplatnosti smlouvy, nevzdá své ochrany, jako tomu je v daném případě, není důvod se domnívat, že narazí na překážku při uplatnění svých chráněných práv, neboť to je plně zajištěno možností započíst svou nižší pohledávku proti vyššímu nároku banky, což může učinit i po právní moci rozhodnutí, které bude ve věci vydáno. Podání námítky zadržení nelze rovněž považovat za zneužití práva, neboť představuje uplatnění oprávněných nároků vyplývajících z vědomého využití ochrany spotřebitelem, jejíž součástí je vědomí povinnosti vrátit žalované vyplacenou jistinu, což bylo zahrnuto v příslušném poučení. Podle názoru odvolacího soudu je tedy institut zadržovacího práva užitečným nástrojem pro zajištění rovnováhy při ochraně oprávněných vzájemných zájmů věřitele a dlužníka. Prohlášení neplatnosti úvěrové smlouvy má totiž za následek mimo jiné zánik zajištění poskytnutých bance (zástavního práva a dalších). Nemožnost účinně zajistit předmětnou pohledávku by následně mohla vést k nepřijatelné, a to i z axiologického hlediska, situaci, kdy by banka byla prakticky zbavena možnosti pohledávku uspokojit.

- 9 Účinnost námítky zadržení závisí mimo jiné na tom, zda pohledávka banky není promlčená. Uplynutím promlčecí lhůty totiž právo na zadržení zaniká. V tomto kontextu je nezbytné určit počátek běhu promlčecí lhůty pro tento nárok v souladu s unijním právem, včetně zásad efektivity, právní jistoty a proporcionality.
- 10 SDEU opakovaně zdůraznil, že prohlášení úvěrové smlouvy za neplatnou má v zásadě stejné důsledky jako okamžitá splatnost nesplacené částky úvěru, což může přesáhnout finanční možnosti spotřebitele a proto postihuje spíše spotřebitele než věřitele⁶. V důsledku toho SDEU zastává názor, že jestliže smlouva nemůže být poté, co z ní byla odstraněna dotčená zneužívající ujednání, nadále závazná a její zrušení by mělo pro spotřebitele obzvláště nepříznivé důsledky, přičemž neexistují žádná relevantní ustanovení vnitrostátního práva, která by tato ujednání nahradila, a spotřebitel neprojevil vůli ponechat zneužívající ujednání v platnosti, musí vnitrostátní soud přijmout veškerá opatření nezbytná k ochraně spotřebitele před těmito zvláště nepříznivými důsledky, s tím, že pravomoci soudu nemohou jít nad rámec toho, co je nezbytně nutné k obnovení rovnováhy, a tedy k zajištění této ochrany spotřebiteli (srov. rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. SA, C-[2]69/19, body 41 až 44).

⁶ Viz rozsudky: ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, body 80 až 84), ze dne 21. ledna 2015, Unicaja Banco a Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, bod 33), ze dne 20. září 2018, OTP Bank a OTP Faktoring (C-51/17, body 60 a 61), ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia (C-70/17 a C-179/17, body 56 až 58), ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, bod 48 a násl.), ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, body 61 až 63), ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, bod 34) a ze dne 27. ledna 2021, Dexia Nederland (C-229/19 a C-289/19, body 61 až 67).

- 11 Usnesení sedmičlenného senátu SN, mající sílu právní zásady, ze dne 7. května 2021 (III CZP 6/21), se pokusilo o sladění na jedné straně pravidla posuzování zneužívající povahy smluvních ujednání z úřední povinnosti a na druhé straně umožnění spotřebiteli přijmout důsledky neplatnosti smlouvy, a zároveň o začlenění režimu ochrany spotřebitele do polského systému sankcí za vadné právní úkony. SN v něm spojil vymahatelnost nároku banky na vrácení jistiny s trvalou neúčinností smlouvy, která vyžaduje, aby byl spotřebitel řádně informován o důsledcích neúčinnosti (neplatnosti) smlouvy. Teprve v případě potvrzení zneužívajícího ujednání ze strany spotřebitele nebo odmítnutí jeho potvrzení nastane stav, kdy „právní jednání vyžadující poskytnutí plnění [bylo] neplatné a po poskytnutí plnění se nestalo platným“ ve smyslu čl. 410 § 2 *in fine* OZ. S tímto okamžikem byla spojena vymahatelnost nároků stran na vrácení prospěchu získaného bez právního základu (čl. 410 § 2 OZ). Z tohoto pohledu to znamenalo, že dlužník nemohl vycházet z toho, že nárok banky byl promlčen ve lhůtě počítané tak, jako by výzva k vrácení poskytnutého úvěru byla možná již v den jeho poskytnutí (čl. 120 § 1 věta druhá OZ). Jako hlavní argument proti možnosti počítat promlčení nároků banky ode dne, kdy byla jistina poskytnuta k dispozici dlužníkovi, byla uvedena asymetrická povaha dotčené sankce, vyhrazené ve prospěch spotřebitele. Ačkoli je tedy smlouva z důvodu neúčinnosti ustanovení vymezujících hlavní předmět smlouvy neplatná od počátku, podle dotčeného usnesení není přípustný výklad článku 120 § 1 OZ, podle něhož by se nároky prodávajícího nebo poskytovatele promlčely dříve, než bylo právně možné, aby se jeho pohledávka stala splatnou. Běh lhůty k promlčení nároku banky byl tedy spojen s okamžikem, kdy se banka dozvěděla o určité a vědomé vůli spotřebitele odmítnout zachování zneužívajících ujednání ve smlouvě, což vedlo k zániku smlouvy *ex tunc*. Tento koncept odložené neúčinnosti založený na požadavku prohlášení spotřebitele, že přijímá důsledky neplatnosti smlouvy, zpochybnil SDEU v rozsudku ze dne 7. prosince 2023⁷, v němž uvedl, že možnost vyhrazenou spotřebiteli vznést námitku proti použití směrnice 93/13 nelze chápat tak, že mu ukládá povinnost odvolávat se na ustanovení směrnice 93/13 prostřednictvím formalizovaného prohlášení před soudem. Tato možnost totiž spočívá pouze v tom, že spotřebiteli je ponechána eventualita, aby poté, co byl vnitrostátním soudem informován, nevzněl námitku zneužívající a nezávazné povahy smluvního ujednání. Soudní dvůr dále vyvrátil koncept odložené neúčinnosti v rozsudku ze dne 14. prosince 2023, C-28/22, Getin Noble Bank SA (body 59 až 75), v němž konstatoval, že výklad polského práva, který přijal SN v usnesení ze dne 7. května 2021 (III CZP 6/21), vede k asymetrii právních prostředků, která může prodávajícího nebo poskytovatele po podání mimosoudní stížnosti spotřebitele motivovat k nečinnosti nebo k prodlužování mimosoudní fáze protahováním vyjednávání tak, aby došlo k promlčení nároků spotřebitele, přičemž zaprvé promlčecí lhůta u jeho vlastních nároků začne běžet až ode dne, kdy soud prohlásí předmětnou smlouvu o hypotečním úvěru za trvale neúčinnou, a zadruhé délka mimosoudní fáze nebude mít vliv na úroky, které spotřebiteli náleží. Taková asymetrie tedy může v první řadě porušovat zásadu efektivit

⁷ Viz rozsudek C-140/22, mBank, body 56 až 61.

a podle názoru Soudního dvora oslabovat odrazující účinek, který má být podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 ve spojení s čl. 7 odst. 1 této směrnice spojen s konstatováním zneužívající povahy ujednání obsažených ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli. Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 tedy musí být ve světle zásady efektivity vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátního práva, podle kterého po zrušení smlouvy o hypotečním úvěru mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem z důvodu zneužívajících ujednání obsažených v této smlouvě začíná promlčecí lhůta pro nároky tohoto prodávajícího nebo poskytovatele vyplývající z neplatnosti uvedené smlouvy běžet až ode dne, kdy se tato smlouva stane s konečnou platností neúčinnou, zatímco promlčecí lhůta pro nároky tohoto spotřebitele vyplývající z neplatnosti téže smlouvy začíná běžet ode dne, kdy se tento spotřebitel dozvěděl nebo se dá rozumně předpokládat, že se musel dozvědět o zneužívající povaze ujednání způsobující tuto neplatnost.

- 12 Vzhledem k tomu, že Soudní dvůr odmítl asymetrické řešení v neprospěch spotřebitele, je relevantní otázka počátku běhu promlčecí lhůty pro nárok banky na vrácení. V rozsudku ze dne 16. března 2023, C-6/22 (bod 30), se Soudní dvůr vyjádřil výslovně proti rovnoměrnému rozdělení ztrát mezi strany, které by mohlo bránit odrazujícímu účinku při uplatňování zneužívajících ujednání vůči spotřebitelům. Soudní dvůr zároveň zpochybnil možnost prodávajícího nebo poskytovatele požadovat jakékoli jiné částky než jistinu zaplacenou na základě smlouvy⁸. Lze tedy tvrdit, že vrácení samotné jistiny je nezpochybnitelnou povinností spotřebitele, která není v rozporu s účelem obnovení stavu, v němž by se spotřebitel nacházel při neexistenci zneužívajícího ujednání.
- 13 Nicméně povaha ochrany spotřebitele, která je poskytována z úřední povinnosti a trvá bezpodmínečně od uzavření smlouvy, musí být sladěna s potřebou umožnit spotřebiteli vzdát se jí. Z judikatury Soudního dvora⁹ lze dovodit, že zahrnutí zakázaných ujednání do smlouvy není postiženo sankcí odložené neúčinnosti ve smyslu prezentovaném SN v jeho usnesení ze dne 7. května 2021 (III. ÚS 6/21), jejíž součástí byla výslovná nebo konkludentní vůle spotřebitele využít ochrany vyjádřená ve stanovené lhůtě, představující jakousi dělicí čáru mezi stavem pozastavení účinnosti smlouvy a její zpětnou neúčinností. Po „odstranění“ této hranice Soudním dvorem je třeba v současné době za účelem výkladu v souladu s unijním právem vycházet z toho, že tato ochrana trvá od počátku do okamžiku, kdy se jí spotřebitel vzdá, což ji přibližuje absolutní neplatnosti smlouvy. To otevírá diskusi o tom, kdy začíná běžet promlčecí lhůta pro nárok banky na vrácení. Judikatura SDEU neurčuje jednoznačně, kdy začíná běžet promlčecí lhůta pro nárok prodávajícího nebo poskytovatele. Cílem je zajistit, aby promlčení nekolidovalo s výkonem práv přiznaných spotřebiteli směrnicí 93/13, a tudíž

⁸ Viz rozsudek ze dne 15. června 2023, Bank M. (C-520/21); usnesení ze dne 11. prosince 2023 (C-756/22) a ze dne 12. ledna 2024 (C-488/23).

⁹ Viz rozsudky ze dne 7. prosince 2023, mBank (C-140/22), a ze dne 14. prosince 2023, Getin Noble Bank (C-28/22, body 59 až 75).

neporušovalo zásadu efektivity ve spojení se zásadami právní jistoty a proporcionality, chápané jako přiměřenost důsledků skutečné závažnosti výtek vznesených vůči bance.

- 14 V případě závazků bez termínu, mezi něž patří povinnost vrátit bezdůvodné plnění, okamžik vymahatelnosti závisí na výzvě dlužníka k plnění (článek 455 OZ) a určuje možnost účtování úroků (článek 481 OZ), ovšem počátek běhu promlčecí lhůty pro nárok je určen okamžikem nejdřívejší možné vymahatelnosti (čl. 120 § 1 věta druhá OZ). Má se tedy za to, že běh promlčecí lhůty pro nárok z bezdůvodného plnění poskytnutého při realizaci absolutně neplatného právního úkonu začíná dnem, kdy oprávněný mohl co nejdříve vyzvat povinného k zaplacení, a to bez ohledu na to, kdy se věřitel dozvěděl, že plnění bylo bezdůvodné, nebo kdy skutečně vyzval dlužníka k vrácení bezdůvodného plnění¹⁰.
- 15 V kontextu sankce vyplývající ze zahrnutí zakázaných ujednání do smlouvy je, vzhledem k neprovedení pravidla podle článku 6 směrnice 93/13 do polského práva, nejasný právní základ zániku smlouvy obsahující zakázaná ujednání. Panují pochybnosti o tom, že počátek běhu promlčecí lhůty pro nárok prodávajícího nebo poskytovatele na vrácení lze stanovit obdobně jako v případě absolutní neplatnosti smlouvy, s vynecháním prvku souvisejícího s nutností zohlednit vůli spotřebitele a jeho možnost zhojit zakázaná ujednání, což umožňuje zachovat smlouvu a v širokém rozsahu zajistit zájmy spotřebitele. Přizpůsobení těchto sankcí by nebylo v souladu s cíli směrnice 93/13, ačkoli by vedlo k důsledku ve prospěch spotřebitele v podobě promlčení nároku prodávajícího nebo poskytovatele, který porušuje povinnosti vyplývající z unijního práva, a tím na sebe přenáší riziko promlčení nároku. Dalším možným řešením je vázat běh promlčení nároku banky na objektivní možnost banky dozvědět se o zneužívající povaze smluvních ujednání nebo o jejich možném důsledku v podobě zániku smlouvy. Takové řešení odráží výklad, který se vyvinul v rámci unijního práva ohledně počátku běhu promlčecí lhůty pro nárok spotřebitele na vrácení. To by znamenalo oddělit běh promlčecí lhůty pro nárok banky od názoru konkrétního spotřebitele a to ve prospěch potenciálního rizika, že se spotřebitel nevzdá ochrany, vyplývajícího z okolností, jako je zápis smluvního ujednání používaného ve vzorových smlouvách do rejstříku, což je skutečnost, které se žalobkyně dovolává v žalobě, nebo vydání výše uvedeného rozsudku SDEU ve věci C-260/18, Dziubak, který hovoří o pochybné možnosti, že by smlouva o úvěru indexovaném na cizí měnu uzavřená v Polsku mohla po vypuštění zakázaných ujednání nadále platit. Pro toto řešení hovoří stanovisko SDEU vyjádřené v rozsudku ze dne 21. září 2023, mBank SA (C-139/22, bod 46), v němž bylo konstatováno, že ustanovení směrnice 93/13 nebrání tomu, aby smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, bylo příslušnými vnitrostátními orgány považováno za zneužívající pouze proto, že jeho obsah je rovnocenný obsahu ujednání vzorové smlouvy, které bylo zapsáno do vnitrostátního rejstříku zakázaných ujednání. SDEU tím nadnesl

¹⁰ Viz rozsudky SN: ze dne 29. dubna 2009, II CSK 625/08, a ze dne 16. prosince 2014, III CSK 36/14.

vyločení ujednání podléhajícího negativní abstraktní kontrole vzorové smlouvy a prováděné v každém jednotlivém souboru vztahů. SDEU tuto tezi dále rozvedl¹¹ a konstatoval, že tento účinek platí i vůči jinému prodávajícímu nebo poskytovateli než tomu, proti němuž probíhalo řízení o zápisu uvedeného ujednání do tohoto vnitrostátního rejstříku, a v situaci, kdy toto ujednání nemá stejné znění jako zapsané ujednání, ale má stejný význam a vůči dotyčnému spotřebiteli stejné účinky. Takto rozsáhlé důsledky abstraktní kontroly vzorové smlouvy mohou vést k závěru, že od okamžiku této kontroly si je prodávající nebo poskytovatel v každém jednotlivém souboru vztahů vědom zneužívající povahy při sjednávání smlouvy, což by pak mělo vést k počátku běhu promlčecí lhůty pro jeho nároky, které mohou vyplývat z potvrzené protiprávní povahy vzorové smlouvy. Toto pojetí však stejně jako předchozí nezohledňuje možnost vzdání se ochrany ze strany konkrétního spotřebitele.

- 16 Odvolací soud se proto přiklání ke stanovisku závaznému na základě usnesení ze dne 7. května 2021 (III. ÚS 6/21), s korekcí vyplývající z výše uvedeného rozsudku ve věci C- 28/22 (body 66 až 75), která spočívá v symetrickém posunu začátku počítání běhu promlčecí doby pro nárok banky do okamžiku, kdy je bance doručena výzvy k zaplacení nebo jiný dokument, včetně žaloby, vyjadřující vůli využít ochrany spotřebitele. Spotřebitel má totiž právo vymáhat práva, která mu vyplývají ze směrnice 93/13, a to jak u soudu, tak mimosoudně, aby mohl v případě potřeby napravit zneužívající charakter ujednání její změnou smluvní cestou (srov. rozsudek SDEU ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH, C-19/20, bod 49), a toto právo není omezeno vnitrostátním právem. Toto řešení umožňuje zohlednit specifickou ochranu spotřebitele, kdy je to spotřebitel, kdo rozhoduje o jejím využití. Dokud se tak nestane, nemělo by to, že prodávající nebo poskytovatel neuplatní nároky vyplývající z této ochrany, znamenat pro něj negativní důsledky v situaci, kdy spotřebitel plní smlouvu a banka je povinna ji plnit. Ochrana totiž vychází z předpokladu, že zánik smlouvy je pro spotřebitele nevýhodný a je to spotřebitel, kdo se rozhoduje, zda na něj přistoupí, a pokud ano, měly by být důsledky zániku smlouvy rozloženy symetricky z hlediska možnosti vymahatelnosti pohledávek obou smluvních stran a běhu promlčecí doby. V rozsudku SDEU ze dne 15. června 2023, C-520/21, Arkadiusz Szcześniak/Bank M., body 73 a 74, bylo stanoveno, že i samotná možnost spotřebitele požadovat zákonný úrok z prodlení podléhá respektování zásady proporcionality.
- 17 Nicméně vyvstává otázka slučitelnosti takto chápaných účinků odstranění zakázaných smluvních ujednání s povahou ochrany spotřebitele, která trvá od uzavření smlouvy a je poskytována z úřední povinnosti, aniž by se jí spotřebitel musel dovolávat, a s tím, že zakázané vzorové ujednání bylo již dříve zapsáno do rejstříku s výše popsány účinky. Vzhledem k tomu, že z prezentované judikatury SDEU vyplývá, že pro poskytnutí ochrany není nutné aktivní jednání spotřebitele, nýbrž neodstranění zakázaných smluvních ujednání, vyvstává otázka,

¹¹ Viz rozsudek ze dne 18. ledna 2024, C-531/22, bod 78.

zda je s touto ochranou slučitelné podmínit počátek běhu promlčecí lhůty pro nárokubanky takovou aktivitou.

- 18 Další otázkou, kterou je třeba vyřešit, pokud bude uznáno, že pohledávka banky je promlčená, je slučitelnost výkladu práva, který umožňuje nepřihlížet k této skutečnosti z důvodu spravedlnosti, s unijním právem. Směrnice 93/13 totiž ukládá členským státům, jak vyplývá z jejího čl. 7 odst. 1 ve spojení s bodem 24 odůvodnění, povinnost stanovit odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli. Takové prostředky tedy musí mít ve vztahu k prodávajícímu nebo poskytovateli odrazující účinek¹². Rozhodující je tedy otázka, zda je s tímto účinkem slučitelný závěr, že neuplatnění nároku ze strany prodávajícího nebo poskytovatele je oprávněné. Mohl by totiž s uplatněním nároků otálet, s vědomím možnosti jejich existence, aby se později dovolával zásad spravedlnosti v souvislosti s pasivitou spotřebitele nebo jeho nejistotou ohledně jeho nároku na ochranu a jejích důsledků.
- 19 Nicméně vyvažování zájmů obou stran v mezích zasluhující ochrany a při zachování řádného vztahu mezi nimi může vést k závěru, že oprávněný zájem spotřebitele může a měl by být zohledněn, avšak pouze do výše kolize se zájmem prodávajícího nebo poskytovatele zasluhující ochranu. Odmítnutí přihlídnout k uplynutí promlčecí lhůty by mělo být důsledkem toho, že soud uzná, jako v tomto případě, specifika skutkového stavu, která znamenají, že principiální schválení promlčení nároků zákonodárcem za tohoto skutkového stavu neplatí. Význam má i disproporce v délce promlčecí lhůty pro nároky spotřebitele a banky na vrácení, které mají původ ve stejném právním vztahu. Tuto okolnost uznal i zákonodárce a výrazem toho je současné znění čl. 117¹ § 2 bodu 1 OZ. Ochrana spotřebitele proti prekluzivním a promlčecím lhůtám má totiž své hranice a nemůže vést k nerovnováze ve prospěch spotřebitele, která by mohla svádět ke zneužívání¹³. Vzhledem k tomu, že spotřebitelé mohou uplatňovat nároky z bezdůvodného obohacení za předpokladu, že jsou splněny podmínky stanovené polským právem pro podání takové žaloby, a vnitrostátní soudy mohou uplatnit svou pravomoc zamítnout takovou žalobu, pokud představuje zneužití práva (srov. stanovisko generálního advokáta ze dne 16. února 2023 ve věci C-520/21, bod 51), měla by být přípuštěna i možnost odmítnout ze stejného důvodu námitku promlčení nároku vůči spotřebiteli.
- 20 Je třeba mít rovněž na paměti, že i když si banka mohla být vědoma zneužívající povahy smluvních ujednání, která byla zapsána do rejstříku, již od prvních rozhodnutí v tomto ohledu, neplatí to o jejích důsledcích, neboť judikatura týkající se důsledků takové zneužívající povahy pro právní existenci smlouvy se ještě v té

¹² Viz rozsudek SDEU ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (C-240/98 až C-244/98, bod 28).

¹³ Viz stanovisko generální advokátky ze dne 14. listopadu 2019 ve věci C-616/18, Cofidis, a ve věci C-679/18, OPR-Finance, bod 74.

době nezačala vytvářet, přičemž následné závěry na základě této judikatury byly jiné než v současnosti a převažovalo stanovisko, že smlouva může být zachována (srov. rozsudky SN: ze dne 4. dubna 2019, III CSK 159/17 a ze dne 9. května 2019, I CSK 242/18), až do výše uvedeného rozsudku SDEU ve věci C-260/18, bod 44, který však stále nezabránil odlišným názorům ve vnitrostátní judikatuře (srov. rozsudky SN ze dne 19. září 2023, II CSKP 1627/22, II CSKP 1110/22 a II CSKP 1627/22). Také výše zmíněné usnesení sedmi soudců ze dne 7. května 2021, které má sílu právní zásady (III CZP 6/21), mohlo bankám až do prosincových rozsudků SDEU opět poskytnout ujištění, že promlčecí lhůta u jejich nároků nezačala běžet před obdržetím prohlášení spotřebitele, že přijímá důsledky neplatnosti smlouvy. Od banky lze stěžít požadovat, aby předvíдалa směr vývoje judikatury. Použití článku 5 OZ tedy může vést k závěru, že je neodůvodněné, aby byl prodávající nebo poskytovatel zatížen negativními důsledky úkonů směřujících k zajištění nároku na vrácení jistiny prostřednictvím vnesení námítky zadržení už po uplynutí promlčecí lhůty pro tento nárok. Bance hrozí dostatečná sankce tím, že přijde o úroky, poplatky a jiné příjmy plynoucí z úvěrové smlouvy, čímž je dosaženo odrazujícího cíle.